

ICH BIN EIN BERLINER

VARFÖR BERLIN ÄR ROLIGARE
ÄN STOCKHOLM

ALBIN ZETTERVALL
JUNI 2024

Timbro är Nordens främsta marknadsliberala tankesmedja. Sedan starten 1978 är uppdraget att långsiktigt bilda opinion för marknadsekonomi, fri företagsamhet, individuell frihet och ett öppet samhälle.

© Timbro

JUNI 2024

www.timbro.se

info@timbro.se

Sättning: Erik Johnsson

Omslag: Erik Johnsson

OM FÖRFATTAREN

Albin Zettervall är jurist och programansvarig för arbetsmarknadsfrågor på Timbro.

FÖRORD

Jag reste till Berlin för att ta reda på varför det är en både roligare och billigare stad än Stockholm. Tyskland är ett land som Sverige har många likheter med – språkligt, rättsligt och ekonomiskt. En av de stora skillnaderna mellan länderna handlar däremot om folkhälsopolitik och hur staten betraktar sin uppfostrande roll. Medan svenska staten vill uppfostra med en strikt alkoholpolitik och höga skatter, är grundtanken i Tyskland mer tillåtande. Ett exempel på det är att unga i stället för nolltolerans ska lära sig dricka alkohol på ett socialt acceptabelt sätt.

Den tyska huvudstaden och dess invånare har på grund av sin historia

gått med både tyska och svenska mått i en mer radikal riktning.

Berlin fick sitt rykte som feststad i början av 1920-talet. Staden hade efter första världskriget blivit en fristad för homosexuella, frigjorda kvinnor, transsexuella och sexarbetare. Trots att det var olagligt fanns klubbar med både cross-dressing och samkönad dans. De mer konventionella klubbarna präglades av ett dekadent och sprudlande nattliv med alkohol, dans och droger. Samtidigt var Humboldtuniversitet ett intellektuellt centrum, och många stora verk inom konst, musik och film skapades i Berlin under den här tidsperioden.

När nazisterna tog över accepterades inte längre den typen av dekadens. Men den började växa tillbaka ganska snabbt efter krigsslutet. För att bevisa att västs frihet var större fick krogarna ha dygnet-runt-öppet från och med 1949, vilket gav goda förutsättningar för ett levande nattliv. Livet i Västberlin var inte enkelt, men det blev en experimentell miljö för konstnärer, musiker och andra outsiders. Invånarna i den lilla ön omgiven av DDR anammade en typ av nihilism som i sin tur ledde till ett dekadent nattliv. På grund av isoleringen i Berlin och att man var tvungen att stå ut med varandra växte det fram en typ av skadeprincip – gör vad du vill så länge du inte stör mig – som fortfarande märks. Det är därför ingen höjer på ögonbrynen ifall någon går runt med läderbyxor med hål för skinkorna på ljusa dan.

När järnridån föll avfolkades Östberlin. Friheten i Västtyskland lockade samtidigt som många fabriker och industrier lades ned när de mötte konkurrensen från väst, och förblev tomma. På grund av det något instabila läget lockades inte några större investeringar till staden. De tomma lokalerna togs i stället upp av den framväxande teknokulturen, och de legendariska nattklubbarna växte fram.

År 2004 kallade Berlins dåvarande borgmästare, Klaus Wowereit, staden för "poor but sexy", och syftade på stadens dragningskraft för konstnärer. Berlin är inte lika fattigt idag, och vissa är rädda att sexigheten också hotas när fastighetspriserna ökar och staden lockar tech-personer och företag. Klubbarna äger vanligen inte sina lokaler, utan är hyresgäster.

Berlin är antikommersiellt men med en stark frihetlig grund. Anledningen till varför vissa klubbar är berömda för att vara svåra att komma in på handlar inte om en elitism grundad i plånboken. Anledningen till att man ska vara klädd på rätt sätt (vanligen svart- eller lättklädd), se bekväm ut i kläderna och kunna svara på vilka DJ:s som ska spela är för att klubbarna vill ha rätt stämning på sina etablissemang. Lajvare och turister ska helst hållas borta.

Sedan 2000 har Clubcommission funnits, en intresseförening för de olika klubbarna för att bland annat få sina verksamheter skyddade från högre hyror. Tidigare i år blev Berlins techno-scen ett Unesco-världsarv, och får därigenom ett erkännande som politikerna måste ta hänsyn till.

Berlin är ökänt myllrigt och upplevs för en svensk som stökigt. Många av de centrala stadsdelarna domineras av klotter och klistermärken, det finns

inte heller något underskott på nedgångna hus och övergivna industrilokaler.

Efter första utekvällen på en teknoklubb vaknade jag upp med lite huvudvärk, men även med stora frågetecken. De flesta klubbar öppnar 23.00 och har öppet till 09.00, och efter det finns det andra klubbar som har efterfester. Vid midnatt är jag framme vid klubben som ligger i Friedrichshain, en stadsdel i forna DDR med många gamla lager och industrier, som blivit uppmärksammas efter murens fall för husockupationer av personer från yttersta vänsterkanten. Ingen riktig kö har hunnit byggas upp. Efter att med nöd och näppe lyckats svara korrekt i dörren på varför jag vill besöka just deras klubb och vilka DJ:s som jag är intresserad av, blir jag insläppt av entrévärderna. Vid visiteringen kontrollerar de att jag har tejpats över kamerorna på min mobiltelefon med klistermärken som de delar ut.

Det är mörkt. Det första jag möts av är ett dansgolv som nästan är fullt. Basen känns i kroppen och det luktar rök och metalliskt. Längst ned i trapphuset hänger det en discokula, men ljuset från den gör att rummet blir snett och konstigt och det är svårt att stå rakt. Kön till garderoben är nästan 40 minuter lång, klientelet är varierat och hela lokalen är som en labyrint av

dansgolv, trappuppgångar och passager.

Trots att det hänger flera skyltar om att rökning är förbjuden, står halva dansgolvet med cigaretter. När personalen går förbi säger de ibland åt gästen att fimpas – vilket de gör – för att sedan tända en ny cigarett så snart personalen gått vidare. Discjockeyn står själv och röker cannabis under spelningen (detta var före legaliseringen).

En av de största överraskningarna var att det fanns brukarbåsar för droger. I mitten av ett av rummen står det en tom bädd med ett galler runt sig. Ju senare natten lider desto lättare klädda blir en del av gästerna. Ingen reagerar på att vissa går runt i underkläder. Detta var inte heller någon skum svartklubb, utan ett etablerat nöjesställe. Trots alkohol, droger, och brist på täckande kläder ser jag inte ett enda bråk eller ofredande. Timmarna flyger iväg, och när det är dags att gå hem efter dans och samtal blir jag överraskad att det redan är ljust ute. Jag tar mig ut och promenerar hem i morgonsolen till hotellet för en välbehövlig sömn.

Efter att ha käkat en döner på eftermiddagen mötte jag och min kollega Erik upp Jakob, en tysk med bakgrund i det konservativa CDU som är väl insatt i Berlins politik och nattliv. Vi träffades vid en Späti, en kiosk

som även säljer alkohol som man kan dricka sittandes på plaströrelser utanför, i mitten av stadsdelen Kreuzberg. Med lite fantasi kan man likna det med Södermalm, en plats som var för bohemer och vänstermänniskor, men som nu gentrifierats. I närheten ska tydligen maträtten "kebab i bröd" uppfunnits på 70-talet. Späti tog bara kontanter, och hade en uttagsautomat med väldigt hög avgift bredvid kassan. Jag frågade Jakob vilka typer av tillstånd en Späti måste ha, och om det är enkelt att få sådana. Han svarade att de garanterat inte hade något tillstånd alls.

Berlin har de senaste åren beskrivits som en failed state. Enkla myndighetsärenden kan ta flera månader att uträtta. Många näringsidkare struntar i tillståndprocesser när de till exempel öppnar en affär, för att sedan skaffa de nödvändiga tillstånden ifall verksamheten ser ut att ha en längre framtid.

Ett av de tydligaste exemplen var att valet till Berlins delstatsförsamling ogiltigförklarades 2021 efter att valsedlar försvunnit eller delats ut till fel plats, extremt långa köer, och i några fall blev väljare avvisade eller bara erbjudna valsedlar till det federala valet. Kommunen har även väldigt

höga skulder och är hårt drabbad av Tysklands energipolitik.¹

Vi gick sedan vidare till en pub i närheten som var full av unga människor i cigarettendimman. Det är tydligen upp till förbundsländerna själva att bestämma ifall rökning ska vara tillåten, så länge de har 18-årsgräns på puben. Efter vårt samtal drog jag slutsatsen att det i många avseenden är otroligt svårt att dra några slutsatser av Berlins regleringar – de flesta efterlevs inte i praktiken. Politikerna har snarare försökt att jobba på att legalisera verkligheten bakvägen, istället för att hopplöst behålla förbud. På vägen till hotellet köper jag en öl. Rätten att dricka öl på allmän plats är uppskattad och skyddad i lag.

Det finns mycket i Berlin att inspireras av. Framför allt så leder den väldigt spontana ordningen och avsaknaden av myndighetskontroll inte till kaos. Regleringarna som trots allt finns är betydligt mer liberala än i Sverige, utelivet är billigare och tillåts att leva om.

Sverige och Stockholm har en lång historia som handlar om att bekämpa att människor har roligt. Olika moralpaniker har genom historien använts för att motverka dansbanor, jazz, och rejv, för att sedan accepteras av breda

1 Moody's Investment Service, 2022, Credit Opinion Land of Berlin.

folklager. Politiker vägrar dock lära sig av sina tidigare misstag, och nyligen kom en utredning som bland annat föreslår köpbegränsningar av lustgas, ett förbud för gymnasieelever att snusa på skoltid, och att provsmakning av folköl ska göras anmälningspliktig. För att få anordna dans krävs det fortfarande polistillstånd, och man får inte röka vapes på uteserveringar eftersom de till utseendet påminner om cigaretter. Klagande grannar i innerstan får tyst på kultur- och nöjesverksamheter och vinbarer är tvingade att ha en varierad matmeny för att få ha sin verksamhet. Dansar man för mycket och för fånigt riskerar man att bli utslängd, för risken är att man är full, vilket kan leda till att krögaren blir av med sitt serveringstillstånd. Man får nämligen inte vara full på krogen i Sverige. De höga skatterna på arbete och alkohol gör dessutom det redan tråkiga utelivet dyrt.

Tyskland har till skillnad från Sverige undvikit en stor del av moralpaniken, tanken att unga ska lära sig att ha ett lämpligt förhållningssätt till alkohol och legaliseringsprocessen av cannabis visar en fundamental skillnad. Trots en betydligt mer liberal syn på både människans självbestämmande gällande droger och alkohol skiljer sig den förväntade livslängden endast med två år mellan Sverige och Tysk-

land, och då ska man komma ihåg att över 20 procent av Tysklands befolkning är rökare, medan Sverige har runt fem procent, tack vare snuset.

Genom att närma sig Tyskland med ett antal olika reformer kan Sverige både få ett roligare och billigare uteliv. Den viktiga poängen är att färre regleringar inte leder till ett kaotiskt samhälle.

Den här rapporten kommer i första delen att ge förslag på vilka pater-nalistiska regler som bör reformeras eller avskaffas för att göra Sverige till ett roligare land. Den andra delen innehåller olika kostnadsjämförelser mellan Tyskland och Sverige, som till exempel anställningskostnader, semesterkostnader och punktskatter.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

ROLIGARE	10
AVSKAFFA MAT- OCH KÖSKRAVET PÅ RESTAURANGER	11
LEGALISERA BODEGOR OCH RÖKNING PÅ UTESERVERINGAR.....	13
SKILJ PÅ SMAKSÄTTNING/BLANDNING OCH TILLVERKNING AV ALKOHOL.....	14
ALKOHOLFÖRBUD PÅ ALLMÄN PLATS SKA VARA SAKLIGT MOTIVERAT	14
HÖJDA DECIBELNIVÅER	15
LÅT FESTEN VINNA ÖVER GRANNAR.....	15
LÅT DANSEN DANSAS.....	16
DYGNET-RUNT-ÖPPET UTAN ANSÖKAN.....	16
LEGALISERA ONYKTERHET PÅ KROGEN	18
MYNDIGHETER BÖR SATSA PÅ ATT MOTVERKA VÅLD, INTE DANS OCH DROGER.....	18
AVSKAFFA ANIMERINGSFÖRBUDET	19
BILLIGARE	20
SEMESTERKOSTNADER	24
PUNKTSKATTER.....	26
REFERENSER	30

ROLIGARE

Många lagar och regleringar ligger som en våt filt över det svenska utelivet. Nedan följer olika förslag som rensar bort det värsta förmynderiet, ger utrymme för nya företag och tillåter ett mer vibrerande och levande nattliv.

AVSKAFFA MAT- OCH KÖSKRAVET PÅ RESTAURANGER

När Erik och jag satt och planerade dagen på puben kom det plötsligt in ett motsvarande Foodora-bud fast i brandgula kläder. Budet lämnade över en pizza och en kebabrulle till ett par gubbar i varselkläder som drack öl. Ägarinnan kom ut med bestick och servetter till de som precis beställt mat. Puben hade inget eget kök.

Sverige har länge haft som krav för alkoholservering att krögaren också kan erbjuda tillagad mat. Begreppet "krogrunda" kom till av det kravet. Restauranger fick enbart servera tre supar till varje man, och halva ransonen till kvinnor, och för att få beställa dryck var man även tvungen att beställa mat. Gästerna valde ofta den billigaste maträtten på menyn, som till exempel kunde vara ett kokt ägg, och drack sina supar utan att äta maten som serverades. Därefter har det bisarra beställa-mat-kravet försvunnit, men paternalismen i lagstiftningen finns kvar.

Alla ställen som serverar alkohol måste erbjuda mat till sina kunder. Krogarna måste dessutom erbjuda tillräckligt varierat utbud och tillredda rätter. Det finns även krav på att det

ska finnas kök med restaurangutrustning på krogen. Motiveringen till det är att man tror att sannolikheten ökar att gästerna kommer inta mat tillsammans med alkoholdryckerna, vilket leder till mindre fylla och sin tur till färre bråk. Köket måste ha öppet till 23.00, och därefter räcker det att servera enklare maträtter. På pappret är grunden i den svenska alkoholpolitiken att servering av alkohol ska vara ett komplement till en måltid. Det är därför som nattklubbar är skyldiga att servera mat. Detta innebär att renodlade barer utan matservering är förbjudna i Sverige, vilket är skadligt för utelivet.

I Berlin är det inte ovanligt att om man sitter på en pub utan matservering att det kommer in ett cykelbud med mat från en restaurang. Det borde finnas i Stockholm också. Det skulle dessutom skapa möjligheter för andra typer av koncept, som samarbeten mellan pubar och restauranger vägg i vägg.

Det finns dock en än större potentiell vinst, och det är möjligheten att fler lokaler kan bli nöjesetablissemang. Ett restaurangkök kräver bland annat förvaringsutrymmen, kyl- och frysutrymmen, omklädningsrum, särskild ventilation och fettavskiljare. Kostsamma investeringar som tar upp mycket plats. Mindre lokaler som idag inte

används effektivt eller inte alls skulle kunna bli pubar eller vinbarer om inte kravet på kök fanns, då både lokalens storlek och kostnaden för installation begränsar möjligheterna att öppna sådana verksamheter.

I mars kom en ny SOU som har utrett en förenkling av mat- och kökskravet. I utredningen skriver man att ett slopat krav skulle leda till att verksamheter kan inriktas på alkoholservice, såsom vinbarer och nattklubbar, och att för näringsidkare som vill bedriva sådana skulle ett avskaffat kökskrav leda till en avsevärd förenkling.² De avslutar sedan stycket med att det inte har framkommit något starkt som talar för att helt slopa matkravet. De föreslår väldigt små förbättringar. Köket ska finnas kvar, men får stänga 22.00 istället för 23.00. Maten ska dessutom behöva vara mindre varierad. Det löser dock inte det grundläggande problemet med kostnader och begränsningar som kravet på kök medför.

Alkohollagen är inte bara paternalistisk, den är motsägelsefull. För att skydda folkhälsan ska verksamhetens fokus vara att erbjuda mat, och drycken ska vara ett komplement till maten. Alla som någonsin har varit på

en pub vet att det inte är maten som står i fokus, det är ölen. Det är också väldigt oklart hur ett kök skulle garantera att kvaliteten på maten är god – det är många som drar sig från att beställa en dålig hamburgertallrik för 200 kronor på en krog med billig öl. Det finns mat och snabbmat nästan överallt i Stockholm. Hade man istället kunna foodora till puben eller köpa en uppvärmd billys för en billig peng skulle nog fler äta på puben. Är gästen rund under fötterna på en pub tvingar inte bartendern i gästen pommes frites, men erbjuder ett glas vatten.

Den forskning som matkravet vilar på är inte utförd på svenska krogar, men enligt en av studierna som är utförd i Australien är överservering och dörrvaktens dåliga attityd de största riskfaktorerna. Att servera mat jämsställs med att servera vatten. Även om köken försvinner ter det sig osannolikt att nya barer inte kommer att tillhandahålla snacks eller enklare mat för hungriga gäster. Köken har dessutom de senaste decennierna fått lägre krav på utrustning än tidigare, samtidigt som våldet i krogmiljöerna har minskat.³

Ett avskaffande av köks- och matkrav skulle förstås också kunna leda till

2 SOU 2024:23 s. 186.

3 Brå:s statistik om anmälda brott, misshandel och grov misshandel av obekant. Från 25 669 år 2000 till 23 302 år 2023. Enligt SVT minskade antalet våldsbrott i Stockholms innerstad med 40 procent mellan 2008 och 2018.

lägre priser, då investeringarna för att öppna en bar hade blivit mindre. De löpande kostnaderna hade dessutom minskat då man slipper anställa kökspersonal. Det skulle också leda till fler pubar, då fler lokaler blir tillgängliga.

LEGALISERA BODEGOR OCH RÖKNING PÅ UTESERVERINGAR

Vi gick sedan vidare till en pub i närheten som var full av unga människor i cigarettidimma. Det är tydligen upp till förbundsländerna att bestämma ifall pubarna får tillåta rökning i sina lokaler, så länge de har 18-årsgräns på puben.

I Tyskland finns ett generellt förbud mot rökning i bland annat offentliga byggnader, skolor och idrottsarenor. Förbudet gäller även klubbar och restauranger – men det finns undantag. Om puben inte serverar tillagad mat och har en golvyta på mindre än 75 kvadratmeter kan rökning tillåtas. Det är förbundsländerna som beslutar om att tillåta undantagen, vilket Berlin har gjort. Tyskland är inte heller ensamma med liknande undantag.

Danmark har bodegor – barer som är mindre än 40 kvadratmeter och är undantagna rökförbudet. Sverige bör införa liknande regelverk. Bodegor karaktäriseras av att det är prisvärda ställen med stark lokal förankring, som för många blir ett andra vardagsrum.

Rökning på uteserveringar förbjöds 2019, och trots att oppositionen var emot förslaget gick förbudet igenom eftersom att de inte kunde komma överens om ett gemensamt alternativ. Förbudet verkar inte ha handlat om att värna personalens hälsa. Det är inte klarlagt om passiv rökning utomhus är skadligt, och man valde också att förbjuda E-cigarettor på uteserveringar enbart för att användandet påminner om rökande. I praktiken andas användaren ut vattenånga.

Sverige har enligt Nanny State-index bland Europas frihetligaste tobaksregleringar, och samtidigt är vi det land där invånarna röker minst.⁴ Enligt EU:s definition är vi ett i princip rökfritt land (under 5 procent dagligrökare räknas som rökfritt, år 2022 uppgav sex procent att de röker dagligen).⁵ Det tyder på att det inte är regleringar som har störst påverkan på människors val och vanor. Cigarettor

⁴ The Nanny State Index 2023, och Eurostat Tobacco consumption statistics 2019

⁵ Folkhälsomyndigheten

är inte populära, och kommer troligen aldrig att bli det igen så länge de betydligt mer hälsosamma alternativen som snus och vejp är lagliga. De flesta uteställen kommer på marknadsmässig grund vara rökfria, men för de som fortfarande vill njuta av sina cigaretter bör få göra det, utan att bli behandlade som andra klassens invånare.

SKILJ PÅ SMAKSÄTTNING/ BLANDNING OCH TILLVERKNING AV ALKOHOL

Om en krogägare med serveringstillstånd vill krydda sin egen snaps till julbordet måste denne söka tillstånd från kommunen, även om det så handlar om att låta pepparkorn ligga och dra sig i en flaska brännvin.⁶ Inte nog med att det är en fånig lag, den innebär även ännu en regelbörda för företagen. En liknande regel är den mot färdigblandade drinkar. En pub får förstås blanda drinkar, men de får bara blanda drinken efter att gästen har beställt den. Om man till exempel förbereder 20 liter Sangria eller stora mängder Gin and Tonic innan en festival räknas det som alkoholtillverkning och är förbjudet.⁷ Förutom att det hade lett till ett enklare företagande, hade det varit en reform som troligen hade lett

till mindre bråk då barköerna på nattklubbar kan minska om de vanligaste drinkarna är förblandade. De som vill ha drinkar med högre verkshöjd behöver inte oroa sig, på de flesta barer kommer drinken blandas på beställning precis som idag.

ALKOHOLFÖRBUD PÅ ALLMÄN PLATS SKA VARA SAKLIGT MOTIVERAT

Politikerna har snarare försökt att jobba på att legalisera verkligheten bakvägen, istället för att hopplöst behålla förbud. På vägen till hotellet köper jag en öl. Rätten att dricka öl på allmän plats är uppskattad och skyddad i lag.

I grunden finns det inte något förbud mot att dricka alkohol på offentlig plats. Det är kommunerna själva som bestämmer var det är förbjudet med förtäring, och de flesta gör det enkelt för sig genom att göra hela innerstaden till en förbudszon. Ofta är förbudet inte motiverade alls. Vissa kommuner har olika undantag för parker, där drickande kan vara okej under vissa klockslag.

6 Alkohollagen 8 kap. 3 §.

7 Prop. 2009/10:125 s. 115.

Lund utgör ett undantag. Där är drickandet på allmän plats lagligt, och det fungerar alldeles utmärkt. Om förbudszoner ska införas borde det vara på grund av återkommande ordningsstörningar. I Tyskland fungerar det också alldeles utmärkt, likaså i Danmark och i Lund. Man skulle fortfarande inte få vara ordningsstörande, så i grunden kommer det inte ha någon större påverkan på stadsbilden förutom att invånarna blir behandlade som vuxna människor. På liknande sätt bör kraven på serveringsytan i alkohollagen avskaffas, och leda till att man som i resten av civiliserade Europa får ta med sin öl från puben ut på gatan.

HÖJDA DECIBELNIVÅER

De svenska rekommendationerna på ljudnivåer vid publika evenemang är 100 decibel i genomsnitt, med 115 decibel som högst tillåtna ljud. Om det finns barn under 13 år i publiken gäller 97 decibel, med 110 som högst tillåtna ljud. För vuxna personer bör det räcka med en varningsskylt vid entréerna så kan individer själva få bestämma om de vill utsätta sig för högt ljud eller inte. Enligt bland andra rock- och techno-entusiasterna ska musiken spelas på hög volym.

De nuvarande reglerna leder till en del märkligheter. När rockbandet Kiss spelade i Scandinavium 2017 bröt de mot decibelgränsen, bandets fyrverkeripjäser lät nämligen för mycket. De klagomål som hade kommit in till arrangören från publiken bestod dock av att ljudet var för lågt. På allsvenska fotbollsmatcher och i SHL är publikljudet för vissa lag högre än begränsningarna, och ljudnivåer på 130 decibel har uppmätts på Hovet.⁸ Ogillar man högt ljud kan man ställa sig längre ifrån förstärkarna, använda öronproppar eller gå till ett annat ställe med lägre ljudvolym.

LÅT FESTEN VINNA ÖVER GRANNAR

Kägelbanan vid Södra teatern invigdes 1887, men stängdes för konserter 2019, efter klagomål från grannar. Kägelbanan var en viktig institution för medelstora konserter. På Mosebacke har de också blivit begränsade i antalet konserter som de får arrangera på sommaren på grund av klagomål. Queerkrogen Bitter Pills fick även den stänga efter att grannar klagat på ljudnivån. I Bitter Pills fall uttalade sig ägaren på följande sätt:

8 Aftonbladet (2014).

Vi förstår att folk vill sova, men det är ju helt absurt att ha tvättstugotider på uteserveringarna i Stockholm. Folk som väljer att bo i en innerstad borde vara beredda på saker som trafik och ett mer levande krogliv.⁹

Bullerreglerna är likadana för den som bor på Götgatan på Södermalm och för den som bor i ett villaområde i Jokkmokk. Det är i grunden orimligt. Personer som inte vill störas av andra människor bör inte bosätta sig på de mest tätbefolkade och levande platserna i landet. Nöjesetablissemang som fanns innan boenden bör ha företräde och de som bor centralt måste acceptera högre bullernivåer. Dessutom bör man även undersöka användandet av festgator i stadsplaneringen, där kulturen och festen får tillåtas ta betydligt större plats än idag.

LÅT DANSEN DANSAS

Justitieminister Gunnar Strömmer slog på stora trumman när han basunerade ut att danstillståndet skulle avskaffas. Det som glömdes bort att berättas var att danstillståndet ersattes med en anmälningsplikt till polisen. Redan nu finns det vittnesmål från krögare som tycker att det blev

ännu krångligare än tidigare, och att man för misstag riskerar böter.¹⁰ Den viktiga säkerheten handlar om brandskydd, och om brandskyddet är godkänt för lokalen finns det ingen vits med att behöva anmäla tillställningen till polisen. Anmälningsplikten bör därför avskaffas.

DYGNET-RUNT-ÖPPET UTAN ANSÖKAN

Timmarna flyger iväg, och när det är dags att gå hem efter dans och samtal blir jag överraskad att det redan är ljust ute. Några av gästerna går vidare till en teknoklubb som har öppet 30 timmar till. Jag tar mig ut och promenerar hem i morgonsolen till hotellet för en välbehövlig sömn.

I hundratals år har alkoholservingstiderna i Sverige reglerats. På 1640-talet fick ingen utskänkningslokal hållas öppen efter klockan 19.00 på vintern och 21.00 på sommaren. Öppettiderna har därefter varierat mer eller mindre i snart 400 år. På 1990-talet fick klubbarna ha öppet till senast 03, men de flesta krogarna stängde betydligt tidigare än så. Eftersom att människor ville festa längre än 03 dök

9 DN (2019).

10 Tidningen Näringslivet (2024)

det upp svartklubbar upp lite överallt i Stockholm. Den mest kända var svartklubben Tritnaha på St Eriksgatan i centrala Stockholm, arrangörerna var medlemmar i den nyliberala organisationen Frihetsfronten. De bråkade med polisen och Stockholms stad i flera år innan de slutligen blev nedstängda, för att sedan öppna upp igen på Södermalm. Politikerna gav upp, och tillät krogarna vara öppna till 05.¹¹

I Stockholm finns idag 17 serveringsställen som har tillstånd att ha öppet till 05. Om man räknar bort Grand Hotell och Casino Cosmopol verkar det bara vara 8 klubbar som faktiskt har öppet till 05 minst en dag i veckan. Vissa har trots tillståndet bara öppet till 03 eller 04, vilket antagligen beror på för låg lönsamhet.

Kraven för att ha öppet till 05 i Stockholm är väldigt högt ställda, och bara att få ha öppet till 03 innebär hårda krav. Samtliga anställda som jobbar med servering ska gå en tvådagarskurs i ansvarsfull alkoholservering som kostar 2 000 kronor per anställd. Minst två förordnade ordningsvakter ska tjänstgöra från klockan 22.00 tills samtliga gäster har lämnat lokalen. Det gäller oavsett om det är en nattklubb eller en liten pub. Om stadsdelsnämnden, miljöförvaltningen

eller polismyndigheten är negativ till öppettiderna går det troligen inte igenom.

För att få ha öppet till 05 krävs, utöver ovan, att man inte har fått en erinran på ett års tid, verksamheten ska ha bedrivits med samma fysiska personer i ägandet och ledningen de senaste två åren och det får inte ens finnas en risk för störningar för boende. Minst fyra förordnade ordningsvakter ska tjänstgöra från midnatt, oavsett hur få gäster man har. Restaurangen måste även ha ett system för att veta det exakta antalet gäster i lokalen.

För en mindre bar innebär det enorma kostnadsökningar, vilket premierar större barer med stor omsättning. De flesta mindre ställen stänger därför tidigare. Det spelar ingen roll om det sker återkommande ordningsstörningar eller inte. Om det är en stor nattklubb kan det vara försvarbart att ha en viss standard på antalet ordningsvakter. Kommunens egna regler bör dock inte vara så fyrkantiga att mindre ställen utan stök ska avkrävas att ha ordningsvakter.

Stockholm bör ta efter Berlins dygnet-runt-norm, där serveringstillståndet också innebär ett godkännande att ha öppet när som helst på dygnet. Om krogägaren inte klarar av

11 Svensson, Så roligt ska vi inte ha det, s. 236

att hålla borta våldsamheter och är för störande för omgivningen ska tillståndet begränsas. Det är nämligen inte bara nattklubbar som kan vara intresserade av dygnet-runt-öppet, i Berlin finns baren Bei Schlawinchen som har haft öppet i över 40 år i sträck. När de tvingades att stänga på grund av covid visste de inte var nyckeln till dörren fanns.¹² Det vore fint att ha något liknande i Stockholm.

LEGALISERA ONYKTERHET PÅ KROGEN

I Sverige får man inte vara full på krogen. Enligt alkohollagen får man inte vara märkbart påverkad, förutom att man inte får serveras mer ska man avvisas från krogen. Det spelar ingen roll ifall man stör andra eller om man slumrar till en fåtölj – den onyktre ska ut. En bartender som serverar en överförfriskad riskerar fängelse som straff, och krogen riskerar dessutom att bli av med sitt serveringstillstånd vilket i praktiken innebär att verksamheten förbjuds. Detta leder till många märkliga situationer där personer med CP-skada kastas ut för att de uppfattas som onyktra,¹³ farbröder som slumrat till i en fåtölj och personer som ser trötta ut kastas också ut – oavsett beteende.

Krogägaren bör vara ansvarig för att sina gäster är trygga. Om en farbror har somnat i en fåtölj bör denne inte kastas ut om inte krogägaren vill det.

Det verkar osannolikt att ökad tolerans skulle leda till fler fylleslag. Onyktra gäster som stör andra riskerar att skrämman bort gäster, vilket ger ägaren ekonomiska incitament att inte tillåta gränslöst beteende och fylla.

MYNDIGHETER BÖR SATSA PÅ ATT MOTVERKA VÅLD, INTE DANS OCH DROGER

Inom rejkulturen är våld och sexuella övergrepp väldigt ovanligt. Idealen som präglar festerna förkortas PLUR – Peace, Love, Unity, Respect. Trots förekomsten av droger och lätta kläder är det ovanligt med övertramp. Det är musiken som står i centrum. När det arrangerades en technofestival på Dragon Gate utanför Gävle hade polisen storsatsat med extra personal. Totalt 55 personer blev misstänkta för narkotikabrott, men det gick inte att läsa om ett enda vålds- eller sexualbrott efteråt, men statistiken för uppklarade brott fick sig troligen en sväng uppåt.¹⁴ Polisen lägger stora resurser på att klämma åt just brukare, med civilklädda på krogar och festivaler, ett arbetssätt som

12 Dagens Nyheter (2023)

13 Aftonbladet (2015).

14 SVT (2019).

knappast är trygghetsskapande eller bidrar till gästernas välbefinnande. Polisen bör därför omprioritera sina resurser.

AVSKAFFA ANIMERINGSFÖRBUDET

I alkohollagen finns ett så kallat animeringsförbud. Det innebär att man inte får uppmuntra gäster att köpa eller dricka alkohol. Det är anledningen till varför Happy Hour på alkohol i Sverige alltid måste motsvaras av billigare pris på maten. Animeringsförbudet innebär också ett förbud mot mängdrabatter och "2 för 1"-erbjudanden. I andra europeiska länder är mängdrabatter inte ett problem. Med tanke på att det finns krav på krögare som innebär att de har ett ansvar för sina gäster är det därför svårt att se vilket syfte animeringsförbudet fyller, förutom att vara en moralistisk pekpinne.

BILLIGARE

Det är svårt att ha ett levande nattliv om utelivet är för dyrt. Med lägre arbetskraftskostnader och punktskatter skulle dejtkvällen på bistron, ölen med vännerna och klubbkvällen bli billigare.

Sverige och Stockholm är inte bara tråkigt, det är också dyrt. Deutsche Bank har kartlagt olika städers snittpriser för tjänster och produkter, och när det gäller olika typer av priser på nöje ligger Sveriges priser högt över Tysklands priser.¹⁵ Den senaste jämförelsen gjordes 2019, och sedan dess har euron stärkts mot kronan med nästan 10 procent. Trots det visar undersökningen på stora skillnader. En enkel middag för två på en kvarterskrog kostar 360 kronor i Berlin, i jämförelse med 500 kronor i Stockholm. En stor stark i Stockholm kostar 69 kronor och 38 kronor i Berlin, och en trerätters middag för två på en italiensk krog är över 200 kronor dyrare i Sverige. För att få en roligare och levande stad måste folk ha råd att gå ut.

Det finns flera anledningar till varför Sverige är dyrare än Tyskland, men två av dem är särskilt uppenbara: Höga arbetskraftskostnader i form av löner och arbetsgivaravgifter, samt punktskatter på alkohol.

Ingångslönerna inom hotell- och restaurangbranschen ligger idag utan tillägg för obekväma arbetstid (OB) på 25 006 kronor.¹⁶ Det är en förhållandevis stor andel av branschen som delvis eller mestadels jobbar obekväma

arbetstid på grund av verksamhetsområdets natur, vilket betyder att kostnaderna blir än större med lönetillägg för obekväma arbetstid.

Sverige har bland de högsta ingångslönerna och arbetsgivaravgifterna i Europa. Den lägsta timlönen inom hotell- och restaurangbranschen är 144 kronor.

Tyskland har en lagstadgad minimilön på 12.41 euro i timmen, vilket blir ungefär 144 kronor i timmen.¹⁷ Praktikanter, lärlingar och långtidsarbetslösa är undantagna minimilönen. Anledningen till varför den tyska minimilönen ligger på samma nivå som för Sveriges restaurangarbetare är på grund av den för tillfället väldigt svaga svenska kronan. Om vi istället haft samma valutakurs som 2021 skulle den tyska minimilönen motsvara ungefär 124 kronor. Trots den svaga kronan är ändå de svenska arbetskraftskostnaderna betydligt högre än i Tyskland.

Utöver lönen betalar tyska arbetsgivare en arbetsgivaravgift på 19,6 procent av lönen. Den går till pensionsförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, hälsoförsäkring, och långvårdsförsäkring. Den svenska arbetsgivaravgiften ligger på 31,42 procent.

15 Deutsche Bank Research, Mapping the World's Prices 2019.

16 Kollektivavtalet mellan Visita och Hotell- och restaurangfacket 2023-04-01 - 2025-03-31.

17 Baserat på växelkurs i maj 2024.

Tyskland:

$144 \times 0,196 = 28,2$. Totalt betalar en tysk arbetsgivare 172,2 kronor per timme under normal arbetstid.

Sverige:

$144 \times 0,3142 = 45,245$. Totalt betalar en svensk arbetsgivare 189,245 kronor per timme under normal arbetstid.

Alltså:

Sverige = 189 kr/timmen

Tyskland = 172 kr/timmen

9,76 procent dyrare i Sverige än Tyskland

Skillnaden blir ännu större när man ser till ersättning för obekväm arbetstid. I Sverige räknas OB från klockan 20.00–06.00 till 26 kronor i timmen, och utöver det tillkommer en extra OB-ersättning från klockan 01–06 med 23 kronor per timme.

Sverige klockan 20.00–01.00:

OB (kr/timmen):

26

AG (kr/timmen):

$(144 + 26) \times 0,3142 = 53,414$

Totalt (kr/timmen)

$144 + 26 + 53,414 = 223,414$

I Tyskland ska OB-ersättning betalas ut efter klockan 23.00. Mellan klockan 20.00–23.00 har svenska arbetsgivare 29,73 procent högre arbetskraftskostnader än Tyskland på grund av OB-tillägget. Enligt tyska arbetstidslagen ska skälig ersättning utgå vid obekväm arbetstid, vilket i praktiken betyder 25 procent tillägg.

Tyskland klockan 23.00–05.00:

OB (kr/timmen):

$144 \times 0,25 = 36$

AG (kr/timmen):

$(144 + 36) \times 0,196 = 35,28$

Totalt (kr/timmen):

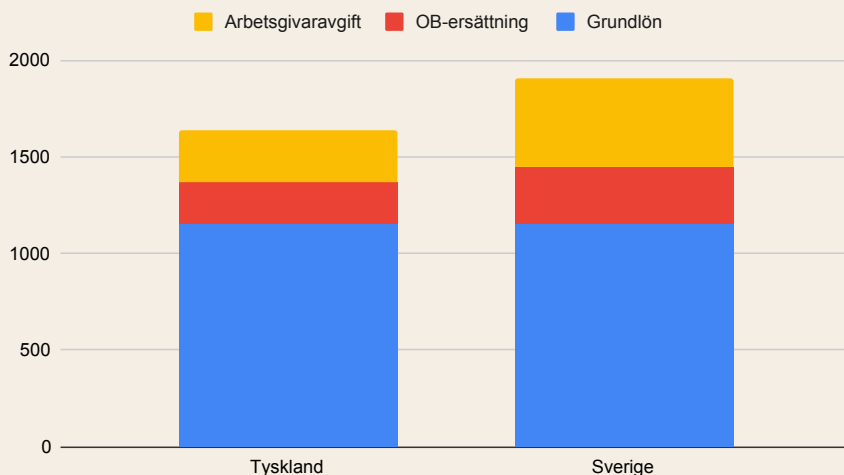
$144 + 36 + 35,28 = 215,28$

-> Under två timmar är alltså arbetsgivarkostnaderna bara 3,6 procent högre i Sverige.

Den uppmärksamme kan även se att under dessa timmar har tysken 10 kronor högre timlön, men kostnaderna är ändå högre för den svenska arbetsgivaren.

Vid 01.00 ökar kostnaden återigen för den svenska arbetsgivaren, när det andra OB-tillägget på 23 kronor träder i kraft.

Figur 1. Total arbetsgivarkostnad för en anställd 21.00–05.00 (SEK)

Sverige klockan 01.00–06.00:

OB (kr/timmen):

23

AG (kr/timmen):

$(144 + 26 + 23) \times 0,3142 = 60,641$

Totalt (kr/timmen):

$144 + 26 + 23 + 60,641 = 253,6$

Hur blir då den totala skillnaden för arbetsgivarkostnaden när man jämför Sverige och Tyskland för ett nattpass 21–05 på en krog eller klubb?¹⁸

Tyskland: 1 636 kronor

Sverige: 1 908 kronor

16,63 procent dyrare i Sverige för ett nattpass.

Mellan 01–06 är kostnaderna 17,79 procent högre kostnader i Sverige.

18 Tyskland:

21–23: $(144 \text{ kr lön} \times 0.196 \text{ arbetsgivaravgift}) 172,2 \text{ kr} \times 2 \text{ timmar} = 344,4 \text{ kr}$

23–05: $(144 \text{ kr lön} \times 0.25 \text{ (OB)} + \text{arbetsgivaravgift}) 215,28 \text{ kr} \times 6 \text{ timmar} = 1\,291,68 \text{ kr}$

Totalt: 1636,08 kr

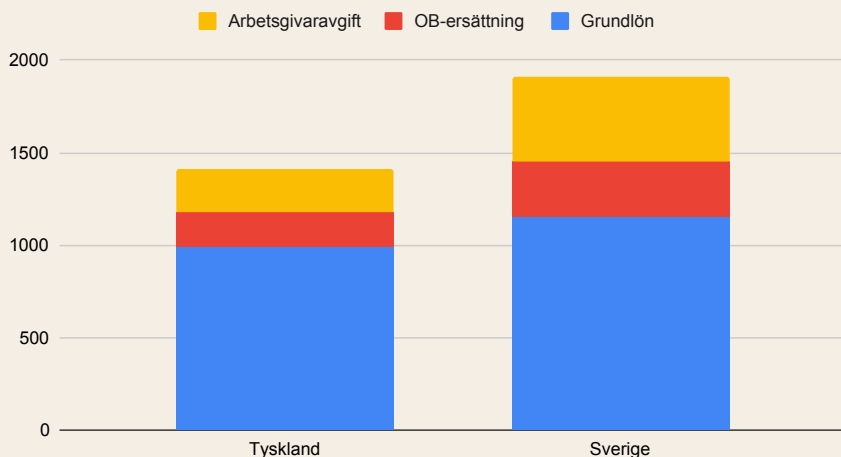
Sverige:

21–01: $(\text{lön} + \text{OB1 } 170 \text{ kr} \times 0.3142 \text{ arbetsgivaravgift}) = 223 \text{ kr} / \text{h} \times 4 = 892 \text{ kr}$

01–05: $(\text{lön} + \text{OB1} + \text{OB2 } 23 \text{ kr} (170 + 23 = 193 \text{ kr}) \times 0.3142 = 253 \text{ kr} / \text{h} \times 4 = 1\,012 \text{ kr}$

Totalt: 1 908 kr

Figur 2. Samma arbetsgivaravgift med 2021 års växelkurs

16,63 procent är en stor skillnad, men det är viktigt att ta med sig att svenska kronan för tillfället är väldigt svag. Om vi istället utgår från att kronan kostar 10 kronor mot euron, som den var värd år 2021, så blir skillnaden än större:¹⁹

Totalt 1408 kronor eller 35,51 procent skillnad.

Arbetsgivaravgifterna är väldigt höga i Sverige²⁰, och på grund av partssystemet finns det väldigt lite utrymme för politiker att ge sig in i lönebildningen. Det finns dock en del av staplarna som

politikerna bestämmer över, där Sverige också sticker ut – arbetsgivaravgiften. Den största enskilda delen av arbetsgivaravgiften är inte motiverad av att täcka någon särskild kostnad, utan är ren och skär skatt. Genom att avskaffa den allmänna löneavgiften skulle leda till en sänkning från 31,42 till 20,7 procent av lönen, och Sverige skulle hamna nära Tysklands nivå på 19,6 procent.

För en arbetsgivare skulle kostnaden för ett sådant arbetspass enligt exemplet ovan sjunka med 156 kronor.²¹ Skillnaden kanske inte låter

19 $12,41 \text{ euro (minimilön)} \times 10 \text{ (kronans värde mot euron 2021)} = 124,1 \text{ kronor}$. 8 timmar $\times 124,1 \text{ kronor} = 992 \text{ kronor}$. Sex av timmarna är övertid, $124,1 \times 0,25 = 31,025 \text{ kronor}$. 6 timmar $\times 31,025 \text{ kronor} = 186,15 \text{ kronor}$. $992 \text{ kronor} + 186,15 \text{ kronor} = 1178,15 \text{ kronor}$. På det AG-avgift: $1178,15 \times 0,196 = 230,92 \text{ kronor}$. $1178,15 \text{ kronor} + 230,92 \text{ kronor} = \text{Totalt } 1409,07 \text{ kronor}$ eller 35,51 procent skillnad.

20 Utöver löner och arbetsgivaravgifter ska arbetsgivaren dessutom betala in kollektivavtalad tjänstepension och försäkringar.

21 $1452 \text{ (lön plus OB)} \times 0,207 \text{ (arbetsgivaravgift utan allmän löneavgift)} = 300 \text{ kr}$ istället för 456 kr.

så stor, men om en restaurang har 8 anställda är det 1 248 kronor lägre kostnad per dag. Om samma restaurang har öppet 200 dagar om året innebär det en kostnadslättning på en kvarts miljon kronor om året.

SEMESTERKOSTNADER

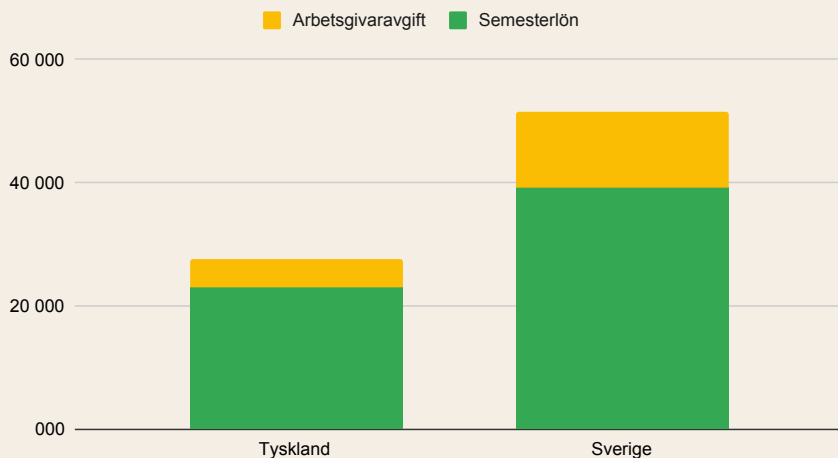
Utöver kostnaden för själva arbetet måste arbetsgivare i både Tyskland och Sverige betala för arbetstagarens semester. I Sverige är den lägsta möjliga semesterkostnaden för en heltidsanställd betydligt högre än i Tyskland.

I HRF och Visitas kollektivavtal har de anställda rätt till lika många semesterdagar som lagens miniminivå – 25 dagar. Den lägsta ersättningen för en som jobbar inom restaurang är, enligt

kollektivavtalet, 1 568 kronor per dag. En som jobbar heltid har alltså rätt till $25 \times 1\,568 = 39\,200$. Arbetsgivaren ska betala arbetsgivaravgift för den summan, $(39\,200 \times 0,3142 = 12\,316)$ och den lägsta möjliga semesterkostnaden blir 51 516 kronor per heltidsanställd.

I Tyskland har man enligt lag rätt till 20 semesterdagar, och en lika-lön-princip gäller, där lönesnittet för de senaste 13 arbetsveckorna avgör vilken semesterlön man får. Om en person har jobbat för minimilönen i Tyskland vet vi att $= 8 \text{ timmar} \times 20 \text{ arbetsdagar} = \text{rätt till } 160 \text{ timmars semester}$. $160 \times 172 \text{ kronor (lön plus arbetsgivaravgift)} = 27\,520 \text{ kronor}$ är den lägsta kostnaden för en heltidsanställd i Tyskland.

Figur 3. Lägsta semesterkostnad för en heltidsanställd

27 520 är 46,58 procent lägre än 51 516, eller 23 996 kronor dyrare i Sverige per heltidsanställd och år, eller 2 000 kronor per månad

Om Sverige haft motsvarande tyska miniminivån i semesterlagen, alltså 20 dagar istället för 25 dagar, tillsammans med ett avskaffande av allmänna löneskatten skulle semesterkostnaden för en heltidsanställd sjunka till 37 851 kronor.²² Det hade besparat svenska krogar 13 665 kronor per år och anställd.

PUNKTSKATTER

Sverige har väldigt höga skatter på alkohol i jämförelse med de flesta andra länder i Europa. Det leder till att privatpersoner åker till Tyskland för att handla billigare alkohol, och att gängkriminella tjänar stora pengar på smuggling.²³ I slutändan får konsumenten betala dyrt om den väljer att köpa sin öl på krogen.

Sverige har 10 gånger högre punktskatt på öl jämfört med Tyskland.²⁴ För en halv liter öl med en alkoholstyrka på 5 procent är kostnaden 5,7 kronor, med den tyska alkoholskatten

hade priset sjunkit med ungefär 5 kronor. Tyskland har ingen punktskatt på vin²⁵, för Sverige är den 29,58 kronor per liter för ett normalt vin. För en flaska vin blir kostnaden 22 kronor högre bara på grund av skatten. På spritdrycker är skatten för en 700 ml flaska vodka med 40 procent alkohol i Tyskland 43 kronor, i Sverige 148 kronor.²⁶

Redan idag skiljer sig priserna stort mellan olika pubar, och på grund av lagen får inte berusningsgraden bli för hög. Det är därför osannolikt att krogarna kommer tillåta mer fylla enbart för att priset sänks. Däremot kommer fler ha möjlighet att göra något annat kul för de kronorna som blir över efter en utekväll.

22 $1568 \text{ kr} \times 20 = 31\,360 \text{ kr}$
 $31\,360 \text{ kr} \times 0,207 \text{ (arbetsgivaravgift utan allmän löneavgift)} = 6\,491 \text{ kr}$
 $31\,360 + 6\,491 = 37\,851 \text{ kr}$

23 Pressmeddelande från Tullverket, (2020).

24 Tax foundation, Beer taxes in Europe, (2023).

25 Tyskland har dock en skatt på kolsyrat vin på cirka 8 kronor (Bundesportal)

26 Bundesportal och Skatteverket.

I den här rapporten har olika förslag tagits upp för att göra det svenska utelivet **roligare** och **billigare**, vilket det finns ett skriande behov av.

Stockholm har en enorm potential att kunna bli betydligt roligare än vad det är idag. Släpp taget. Det man kan ta med sig från Berlin är det att det går att ha ett trevligt uteliv utan regleringar av minsta detalj. Stockholm kommer förstås aldrig bli Berlin, men staden kan bli så mycket bättre än vad den är just nu. Sopa undan det gamla förmynderiet och låt kreativiteten, entreprenörskapet och festen flöda.

Det kommer bli bra.

REFERENSER

- Aftonbladet, 2014, <https://bloggar.aftonbladet.se/hockeyblogg/2014/09/fansen-lika-hogljudda-som-en-jetmotor/>
- Aftonbladet, 2015, <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/or1J3j/cp-skadade-anders-blev-utslangd-fran-krogen>
- Brottsförebyggande rådet
- Bundesportal, <https://verwaltung.bund.de/leistungsverzeichnis/en/leistung/99102133111000>
- Bundesportal, <https://verwaltung.bund.de/leistungsverzeichnis/en/leistung/99102028111002>
- Dagens Nyheter, 2019 <https://www.dn.se/kultur-noje/popular-queerkrog-tvingades-stanga-nar-grannarna-klagade/>
- Dagens Nyheter, 2023 <https://www.dn.se/varlden/berlinbaren-som-hallit-oppet-dygnet-runt-i-over-40-ar/>
- Deutsche Bank Research, Mapping the World's Prices 2019
- Eurostat, Tobacco consumption statistics 2019
- Folkhälsomyndigheten <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livs villkor-levnadsvanor/andts/andts-anvandning-och-ohalsa/anvandning/anvandning-av-tobaks-och-nikotinprodukter/vuxnas-bruk-av-tobaks--och-nikotinprodukter/>
- Kollektivavtalet mellan Visita och Hotell- och restaurangfacket 2023-04-01-2025-03-31
- Moody's Investment Service, 2022, Credit Opinion Land of Berlin.
- Prop. 2009/10:125
- Skatteverket, <https://skatteverket.se/foretag/skatterochavdrag/punktskatter/alkoholskatt/skattesatserforalkohol2024.4.4a47257e143e26725aecb5.html>
- SOU 2024:23
- Svensson, Så roligt ska vi inte ha det, 2020, Timbro Förlag
- SVT, 2018, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/kraftig-minskning-av-valdsbrott-i-innerstaden>
- SVT, 2019, <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/gavleborg/ravefest-pa-dragon-gate>
- Tax Foundation, Beer Taxes in Europe, <https://taxfoundation.org/data/all/global/beer-taxes-in-europe-2023/>
- The Nanny State Index 2023, <https://nannystateindex.org/>
- Tidningen Näringslivet, 2024, <https://www.tn.se/naringsliv/36256/trots-slopat-danstillstand-nu-straffas-foretagare-blivit-galet-snett/>
- Tullverket, 2023, <https://via.tt.se/pressmeddelande/3289907/50-tal-natverk-bakom-storskalig-alkoholsmuggling?publisHerId=3235930>

Timbro är Nordens främsta marknadsliberala tankesmedja. Sedan starten 1978 är uppdraget att långsiktigt bilda opinion för marknadsekonomi, fri företagsamhet, individuell frihet och ett öppet samhälle.